

УДК 930(100=161.2)“1940/1980”:930(477)(092)“18/19”
DOI 10.69550/3041-1467.4.310363

Лідія ЛАЗУРКО

докторка історичних наук, професорка кафедри історії України та правознавства, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка., вул. Лесі Українки, 46, м. Дрогобич, Україна, індекс 82100 (lazurkol@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-9748-9249
Researcher ID: D-4089-2019

Lidii LAZURKO

PhD hab. (History), Full Professor, Department of Ukraine's History and Law, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, 46 Lesia Ukrainka Street, Drohobych, Ukraine, postal code 82100 (lazurkol@gmail.com)

ORCID: 0000-0002-9748-9249
Researcher ID: D-4089-2019

ЗАКОРДОННА ГРУШЕВСЬКІАНА

(Рецензія на монографію: Сабінський Михайло. Постать Михайла Грушевського в українській закордонній історіографії 1940 – 1980-х рр.)

Анотація. У публікації прорецензовано монографію Михайла Сабінського, присвячену сприйняттю в українській закордонній історіографії впродовж 1940–1980-х рр. наукової творчості та суспільно-політичної діяльності Михайла Грушевського. Висвітлено підхід автора у представленні еволюції рецепції спадщини видатного історика, проаналізовано появу перших біографічних нарисів. Охарактеризовано трактування М. Сабінським ювілейної грушевськіади та становлення грушевськознавства як академічної дисципліни. Акцентовано на науковій новизні праці, пов'язаній із розширенням джерельної бази і представленням авторської періодизації закордонної грушевськіани.

Ключові слова: М. Грушевський, біографістика, інтелектуальна біографія, історіографія, рецепція творчості М. Грушевського, українська діаспора.

FOREIGN HRUSHEVSKY STUDIES

**Review of the monography: Sabinsky M. Mykhailo Hrushevsky
in foreign Ukrainian historiography in 1940 – 1980**

Abstract. The publication reviews the monograph by Mykhailo Sabinsky on the perception of Mykhailo Hrushevsky's scientific work and socio-political activity in Ukrainian foreign historiography in the 1940 – 1980. The author's approach to presenting the evolution of the reception of the legacy of the outstanding historian is highlighted, the appearance of the first biographical sketches is analysed. M. Sabinsky's interpretation centenary of M. Hrushevsky and the formation of scientific Hrushevsky studies as an academic discipline are characterised. The article emphasises the scientific novelty of the work, related to the expansion of the source base and the presentation of the author's periodisation of foreign Hrushevskiy studies.

¹ Сабінський М. Постать Михайла Грушевського в українській закордонній історіографії 1940 – 1980-х рр. Харків : Мачулін, 2024. 264 с.

Key words: *M. Hrushevsky, biography, intellectual biography, historiography, reception of creativity M. Hrushevsky, Ukrainian diaspora.*

Монографія Михайла Сабінського присвячена сприйняттю й осмисленню творчої спадщини М. Грушевського українськими закордонними інтелектуалами впродовж 1940 – 1980-х рр. – особливо драматичного періоду національної історичної науки, що потребував осмислення (Тельвак, 2021) Автор здійснив цілісну реконструкцію феномену рецептивної грушевськіани, вперше в історіографії дослідивши її як самостійну наукову проблему від етапу становлення і до часу дисциплінарного оформлення та розвитку.

У передмові автор традиційно обґрунтовує актуальність обраної теми, перераховує поставлені в монографії завдання та окреслює новизну дослідження. На переконання М. Сабінського, звернення до витоків наукового грушевськознавства актуалізує переосмислення ролі та значення української закордонної історіографії.

Опрацювання історіографії проблеми дало можливість автору окреслити низку актуальних дослідницьких напрямів у вивченні закордонної грушевськіани: її докладнішого осмислення та реінтерпретації з урахуванням джерельної бази, що постійно зростає. Науковою новизною позначена й запропонована авторська схема класифікації джерельної бази дослідження, основу якої складають дослідницькі опрацювання, матеріали преси (зокрема наукової) та джерела особового походження. Оригінальною є й внутрішня періодизація дослідження, адже до сповідуваного класичного поділу на переднаукове та наукове вивчення спадщини М. Грушевського введено хронологічно нетривалий, але ключовий період – святкування столітнього ювілею історика впродовж 1966 р., що задало імпульс розвитку цілком нової історичної дисципліни. У контексті цього значну увагу М. Сабінський присвячує діяльності Л. Винара – одного з головних “промоутерів” цього дійства. Значне методологічне навантаження в роботі має термінологічний апарат сучасної історіографії, майстерно застосований автором, що уможливило організацію емпіричного матеріалу у високорівневий науковий текст.

Для осмислення проблематики закордонної грушевськіани М. Сабінський використав інструментарій нової культурно-інтелектуальної історії, що допомагало постійно тримати в полі зору історико-культурне тло становлення й еволюції історіографічних моделей та враховувати вплив позанаукових чинників на процес осмислення інтелектуального доробку. Також відзначимо, що такий підхід у вивченні дискусій, які точилися на еміграції довкола творчості і діяльності М. Грушевського, показує наскільки різноманітним було їх сприйняття і пояснює ідеологічні підоснови цього. Водночас автор актуалізує проблему рецепції доробку закордонних українських дослідників західними інтелектуалами та висвітлює перипетії у виданні англійською мовою “Історії України-Руси”.

Глибиною аналізу відзначається дослідження автором рецепції інтелектуальної творчості та громадсько-політичної діяльності М. Грушевського у 1940–1965-х рр., багато сюжетів якої так докладно висвітлено вперше. М. Сабінському вдалося показати, як відбувалася трансформація інтерпретацій доробку вченого, як в українському закордонному середовищі змінювалися оцінки його діяльності та уявлення про нього самого, як науковці поволі позбувалися ідеологічних шор, очищаючи дослідницьке поле. Автор акцентує на важливості цього етапу студій, адже саме тоді спостерігався поступовий відхід українознавства від концепцій попередньої доби та його зближення із західною соціогуманітаристикою. Як результат – поверхові, позначені надмірною емоційністю оцінки вченого та його доробку (Тельвак, Сабінський, 2022) поступаються академічним студіям

Б. Крупницького, Д. Чижевського, О. Оглоблина та ін. У підсумку це стало тим ґрунтом, на якому у наступний період грушевськознавство уже інституціоналізується.

Розумінню того, що стало безпосереднім поштовхом до творення грушевськознавства як окремого напрямку студій автор присвячує наступний розділ свого дослідження. У ньому детально аналізуються заходи із відзначення столітнього ювілею від дня народження М. Грушевського, відстежується розширення історіографічної проблематики та перебіг тодішніх дискусій. М. Сабінський аргументовано доводить, що ця ініціатива, основою якої були наукові конференції (і автор цілком слушно акцентує на цьому, демонструючи як змінювалася наукова парадигма), стала потужним фактором консолідації доволі розрізненої еміграційної спільноти, у результаті чого постала своєрідна конвенція трактування М. Грушевського як Великого Українця. Це, проте, не зменшувало гостроти дискусій і не сприяло спрямуванню наукового обговорення у виключно компліментарне русло.

У академічному плані потреба контекстуального та полідисциплінарного осмислення феномену Грушевського значно розширила репертуар присвячених йому студій. М. Сабінський, майстерно оперуючи матеріалами дискусій, що супроводжували цей процес, детально реконструює “визрівання” ідей зі створення наукового грушевськознавства. Цілком погоджуємося з автором, що потужність заданого ювілейними заходами історіографічного імпульсу зумовили динаміку поступу цієї українознавчої галузі в наступні десятиліття.

Саме розвитку нової академічної дисципліни й присвячено заключний розділ цієї монографії. Автор, залучаючи значний репертуар джерел, детально прослідковує як – від ідеї до дисциплінарного оформлення – відбувалося становлення грушевськознавства. Значну увагу присвячено розвитку нової дисципліни, яка теоретизувалася та інституційно розбудовувалася. Відзначимо тут цілком новаторське трактування М. Сабінським грушевськознавства як своєрідної комунікаційної платформи, що стала “основою для проведення періодичних представницьких наукових форумів, на яких налагоджувалася інтенсивна міждисциплінарна взаємодія”. У висліді, як показує автор, це поживило дослідницьку практику, збагатило та поглибило спеціалізацію ґрунтованих на підставах західної гуманітаристики грушевськознавчих студій.

Відзначимо також, що автор фокусується і на проблемах, з якими стикалася нова дисципліна в означений період, що значно виопуклює картину нелінійного поступу цих студій, зумовленого як науковими, так і позанауковими чинниками. М. Сабінський показує як грушевськознавство еволюціонувало від популяризаторства до наукових аналітико-синтетичних студій. Не можна не погодитися з автором у тому, що “досягнутий наприкінці 1980-х рр. солідний академічний рівень діаспорного грушевськознавства уможливив здобутки материкової історіографії в її осмисленні феномену Велико-Українця після здобуття незалежності”.

Обґрунтованими та виваженими є висновки про специфіку закордонного грушевськознавства 1940 – 1980-х рр.: його неперервний характер, та, назагал, консолідуюче (як в національному, так і в інтелектуальному плані) спрямування. М. Сабінський переконливо доводить, що розбіжності у трактуванні інтелектуального доробку М. Грушевського та, більшою мірою, в оцінках його суспільно-політичної праці, зумовлювалися політичними поглядами дослідників, їхньою приналежністю до різних ідеологічних таборів. Автор цілком слушно визнає відзначення столітнього ювілею М. Грушевського за певну кульмінаційну подію у оцінці масштабів цієї особистості, що не тільки перезапустила процес осмислення доробку вченого, а й дала старт інспірованої

та реалізованої Л. Винаром ідеї дисциплінарного оформлення грушевськознавства як самостійної міждисциплінарної галузі. Саме це, як аргументовано доводить М. Сабінський, стало поштовхом розвитку грушевськознавчих студій, їх інституалізації впродовж 1968 – 1989 рр., що вивело осмислення феномену М. Грушевського на новий академічний рівень.

Попри очевидні позитивні результати дослідження, потребує уточнення низка питань, зокрема про окреслені хронологічні межі, за які автор вимушено виходить, не обумовлюючи цього. На тлі представлення історіографії проблеми та ґрунтовного розкриття її джерельного потенціалу, було б доречно більше уваги приділити теоретико-методологічним підходам дослідження, хоч би через представлення основних понять культурно-інтелектуальної історії.

Підсумовуючи аналіз змістовного монографічного дослідження М. Сабінського, відзначимо цілковиту реалізацію сформульованих у вступі до книги завдань, у результаті чого наукове грушевськознавство збагатилося солідним узагальнювальним дослідженням проблеми рецепції творчості та діяльності М. Грушевського у найбільш важливий період – від становлення до формування академічного статусу. Важливо також відзначити, що автор бачить перспективи розвитку грушевськознавства, пов'язані з продовженням пошуків у архівних колекціях поза межами України та новими сюжетами сприйняття вченого і відстежування його впливу у різних, як фахових, так і не фахових середовищах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Сабінський, М. (2024). Постать Михайла Грушевського в українській закордонній історіографії 1940 – 1980-х рр. Харків. 264 с.

Тельвак, В., Сабінський, М. (2022). “Бої за Грушевського”: доба Української революції в дискусіях діаспорних інтелектуалів повоєнного двадцятиліття. *Eminak*, 1 (37), 100–109. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2022.1\(37\).574](https://doi.org/10.33782/eminak2022.1(37).574)

Тельвак, В. (2021). Сучасне грушевськознавство: здобутки, втрати, перспективи. *Український історичний журнал*, 5, 4–16. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.05.004>

REFERENCES

Sabinskyi, M. (2024). Postat Mykhaila Hrushevskoho v ukrainiskii zakordonnii istoriografii 1940 – 1980-kh rr. [Mykhailo Hrushevsky in foreign Ukrainian historiography in 1940 – 1980]. Kharkiv. 264 c. [in Ukrainian]

Telvak V., & Sabinskyi, M. (2022). “Boi za Hrushevskoho”: doba Ukrainkoï revoliutsii v diskusiiakh diaspornykh intelektualiv povoiennoho dvadtsiatylittia. [“Battles for Hrushevskyi”: era of Ukrainian revolution in the diaspora intellectuals discussions of post-war twenty years]. *Eminak*, 1 (37), 100–109. DOI: [https://doi.org/10.33782/eminak2022.1\(37\).574](https://doi.org/10.33782/eminak2022.1(37).574) [in Ukrainian]

Telvak, V. (2021). Suchasne hrushevskoznavstvo: zdobutky, vtraty, perspektyvy [Modern Hrushevsky studies: achievements, defeats, prospects]. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 5, 4–16. DOI: <https://doi.org/10.15407/uhj2021.05.004> [in Ukrainian]

*Рецензія надійшла до редакції 10 квітня 2024 р.
Рецензія рекомендована до публікації 31.05.2024.*